

infohouse

50 NIJANSI BH. POLITIKE

50 NIJANSI BH. POLITIKE

ANALIZA RODNE RAVNOPRAVNOSTI

U POLITIČKIM STRANKAMA

U BOSNI I HERCEGOVINI

2015

Udruženje INFOHOUSE

Impresum:

Izdavač: Udruženje INFOHOUSE

Urednica: Dženana Aladžuz

Autorica: Aleksandra Kuratko Pani

Istraživačice: Emina Bečić, Anesa Osmanović

Supervizor istraživanja: Saša Madacki

Lektorica: Dženana Memišević

Dizajn: Ivona Zarahović Buturović

Štampa: MMC Studio

Sarajevo, novembar/studeni 2015

Analiza je rađena u okviru projekta Udruženja INFOHOUSE „Rodna ravnopravnost NIJE samo ženska stvar“ koji je finansirala Fondacija Heinrich Böll.

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG

Stavovi i mišljenja izneseni u ovom tekstu ne predstavljaju izričite stavove i mišljenja Fondacije Heinrich Böll.

SADRŽAJ

1. SAŽETAK	1
2. UVOD	4
3. METODOLOGIJA	5
4. MEĐUNARODNI STANDARDI, DOKUMENTI I PREPORUKE	6
5. MEĐUNARODNA ISKUSTVA	8
6. ZAKONODAVNI OKVIR U BIH	10
7. GLAVNI NALAZI	13
7.1. Rodna ravnopravnost u osnovnim aktima stranke	13
7.2. Korištenje rodno osjetljivog jezika	14
7.3. Posebne mjere za osiguravanje rodne ravnopravnosti unutar stranke	15
7.4. Struktura najviših tijela stranke	16
7.5. Ženske grupe u okviru stranke	18
7.6. Učešće žena u zakonodavnim predstavničkim tijelima	20
7.7. Učešće žena u izvršnoj vlasti	21
8. SAŽETAK NALAZA ISTRAŽIVANJA MIŠLJENJA/STAVOVA ČLANOVA/ICA STRANAKA U FOKUS GRUPAMA	23
8.1. Opći nalazi	24
9. ZAKLJUČCI	26
10. PREPORUKE	27
11. PRILOG	29

1. SAŽETAK

Projekt "Rodna ravnopravnost NIJE samo ženska stvar!" (program 101 razlog zašto žena u politici), zahvaljujući financijskoj podršci Fondacije Heinrich Böll, provodi udruga INFOHOUSE, a u cilju zagovaranja povećanja političkog sudjelovanja žena u političkim strankama i općoj javnosti kako bi se osnažila uloga žene u procesima odlučivanja te doprinijelo postizanju rodne ravnopravnosti u društvu.

U okviru navedenog projekta, od srpnja do listopada 2015. godine provedeno je istraživanje u cilju procjene rodne ravnopravnosti u politikama i djelovanju političkih stranaka u BiH.

Analizirani su dokumenti i praksa stranaka koje su osvojile najveći broj glasova za najviše zakonodavno tijelo u BiH na Općim izborima 2014. godine i to: Socijaldemokratska partija (SDP), Demokratska fronta – Željko Komšić (DF), Stranka demokratske akcije (SDA), Savez za bolju budućnost (SBB), Hrvatska demokratska zajednica BiH (HDZ BiH), Hrvatska demokratska Zajednica 1990 (HDZ 1990), Savez nezavisnih socijaldemokrata – (SNSD) i Srpska demokratska stranka (SDS)

Istraživanje je dovelo do sljedećih zaključaka:

1. pojam rodne ravnopravnosti nije adekvatno reguliran u statutima i ostalim aktima svih promatranih stranaka;
2. upotreba rodno osjetljivog jezika u aktima političkih stranaka je iznimka, a ne pravilo,
3. posebne mjere za osiguravanje rodne ravnopravnosti unutar stranaka pokazuju neusklađenost stranačkih dokumenata i politika sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i sadrže diskriminirajuće odredbe;
4. političke stranke krše Zakon o ravnopravnosti spolova jer nisu osigurale adekvatno uključivanje manje zastupljenog spola u procese upravljanja, odlučivanja i predstavljanja, što žene čini diskriminiranim u vlastitim strankama;

5. posebne organizacije žena koje djeluju unutar svih stranaka predstavljaju značajan, no nedovoljno iskorišten resurs za promjene unutarnjih i vanjskih stranačkih politika po pitanju rodne ravnopravnosti;
6. unatoč postojanju kvota o obaveznom uvrštavanju manje zastupljenog spola na kandidacijskim listama, postojeći izborni sustav dovodi do nezadovoljavajućeg učešća žena u zakonodavnim predstavničkim tijelima;
7. uslijed neadekvatnih zakonskih rješenja i politike većine analiziranih političkih stranaka, učešće žena u izvršnoj vlasti, iako u blagom porastu, jeste poražavajuće.

U cilju poboljšanja rodne ravnopravnosti u BiH preporuča se:

1. održati edukacije za političke stranke o Zakonu o ravnopravnosti spolova,
2. inicirati usklađivanje statuta i drugih akata svih registriranih političkih stranaka sa Zakonom o ravnopravnosti spolova,
3. izraditi akcijske planove (tzv. Mape rodne ravnopravnosti) sa strankama, vezano za njihovo unutarnje i vanjsko djelovanje,
4. zagovarati odgovarajuće mehanizme većeg sudjelovanja žena u glavnim tijelima političkih stranaka i procesima donošenja odluka,
5. javno podržati stranke koje primjenjuju principe rodne ravnopravnosti i pozvati one koje to ne čine na adekvatne akcije,
6. zagovarati donošenje jedinstvenog zakona o političkim organizacijama,
7. izmjenama Zakona o ravnopravnosti spolova, propisati obavezu Agenciji za ravnopravnost spolova da nadzire usklađenost stranačkih dokumenata sa Zakonom, te sankcije političkim strankama koje ne izvrše usklađivanje u zadanom roku,
8. izmjenama Izbornog zakona BiH propisati tzv. zipper sistem¹ gdje su kandidati različitog spola naizmjenice izlistani na listama, čime se postiže zastupljenost od 50% za oba spola,
9. zagovarati izmjene zakona o vladama na svim razinama u cilju povećanja sudjelovanja žena u izvršnoj vlasti. Stranke koje sudjeluju u nominiranju ministara potrebno je obavezati da za svaku poziciju predlože kandidate oba spola;
10. zagovarati izmjene parlamentarnih poslovnika kojima bi se onemogućilo potvrđivanje vlada čiji sastav nije u suglasju sa Zakonom o ravnopravnosti spolova,

¹ Vrsta kvote koja zahtijeva da svaki drugi kandidat na listi bude muškog, odnosno ženskog spola. Kandidati se na listi naizmjenično redaju po spolu.

11. u zakonima o imenovanjima na svim razinama propisati obavezu poštivanja Zakona o ravnopravnosti spolova tako da se propiše adekvatna zastupljenost oba spola na rukovodećim pozicijama, u komisijama, izaslanstvima i sl.
12. ispitati postojeće mehanizme nadzora nad registracijom i djelovanjem političkih stranaka,
13. organizirati edukaciju registracijskih sudova o Zakonu o ravnopravnosti spolova u cilju njegovog poštivanja prilikom registracije političkih organizacija,
14. poticati Agenciju za ravnopravnost spolova na kontinuirano praćenje primjene Zakona o ravnopravnosti spolova s osobitim osvrtom na političke procese i praćenje sudjelovanja žena u izvršnoj vlasti i državnim tijelima,
15. u suradnji sa gender institucionalnim mehanizmima izraditi mape rodne ravnopravnosti za sve državne institucije i područja na kojima djeluju (npr. obrazovanje, tržište rada i sl.).

Navedeni zaključci i preporuke mogu se koristiti u procesima izmjene postojećih zakona i donošenja novih, senzibiliziranja političkih stranaka i javnosti općenito za pitanja rodne ravnopravnosti, te javnog zagovaranja.

2. UVOD

Projekt "Rodna ravnopravnost NIJE samo ženska stvar!" (program 101 razlog zašto žena u politici) zahvaljujući financijskoj podršci Fondacije Heinrich Böll provodi udruga INFOHOUSE i promovira neophodnost veće vidljivosti žena unutar svojih stranaka, ali i u široj javnosti. Također udruga želi javnosti predstaviti u kojoj mjeri najveće političke stranke primjenjuju principe rodne ravnopravnosti; osnažiti političarke i članice političkih stranaka za preuzimanje veće uloge i odgovornost u svojoj stranci, ali i društvu. Radi kvalitetnijeg provođenja projekta i definiranja zagovaračkih aktivnosti provedeno je istraživanje o rodnoj ravnopravnosti u osam najvećih stranaka u BiH putem analize dostupnih stranačkih dokumenata, rezultata izbora ali i razgovora sa članovima/članicama stranaka tokom fokus grupa. INFOHOUSE godinama radi na povećanju političke participacije žena o čemu ima više informacija na www.infohouse.ba.

**RAVNOPRAVNOST
NIJE SAMO
ŽENSKA
STVAR**

3. METODOLOGIJA

Tokom istraživanja korišteni su dokumenti međunarodnih organizacija dostupni na internetu, Zakon o ravnopravnosti, Zakon o zabrani diskriminacije, Izborni zakon, zakoni o političkim organizacijama i dr., dokumenti osam političkih stranaka (statuti, programi, programske deklaracije, manifesti i sl.), internetske stranice te dodatni podaci koje su ustupile same stranke te izvješća Središnjeg izbornog povjerenstva.

Po uzoru na slična istraživanja², u okviru analize stranačkih politika razmatrano je sedam kategorija:

1. rodna ravnopravnost u osnovnim aktima stranke,
2. korištenje rodno osjetljivog jezika,
3. posebne mjere za osiguravanje rodne ravnopravnosti unutar stranke,
4. struktura najviših organa stranke,
5. ženske grupe u okviru stranke,
6. učešće žena u zakonodavnim predstavničkim tijelima i
7. učešće žena u izvršnoj vlasti (državna, entitetska i kantonalna razina).

Radi ilustracije pojedinih pitanja, korištena su i istraživanja udruge INFOHOUSE, kao i podatci prikupljeni primjenom metode fokus grupa koje su provedene u razdoblju od srpnja do listopada 2015. godine u okviru ovog projekta³.

Organizovano je ukupno 13 fokus grupa na kojima su sudjelovala 54 ispitanika/ca (29 iz grupe juniora, odnosno ispitanici/ce koji su u stranci još uvijek u Forumu mladih/mladeži i 25 iz grupe seniora). Ispitanici/ce su bili članovi/ice koji/e obnašaju neke od najznačajnijih pozicija u strankama kao na primjer zastupnice/ci u zastupničkom Domu parlamenta FBiH, potpredsjednici/ca stranaka, predsjednice Foruma/Zajednica/Aktiva žena na svim nivoima unutar stranke, predsjednici/ce Foruma mladih/mladeži na svim nivoima unutar stranke, glavni/e tajnici/ce stranke, predsjednici/ce gradskih odbora, kantonalnih i mjesnih odbora, članovi upravnih odbora stranaka na državnom ili lokalnom nivou...

² Vidi, primjerice, <http://www.undp.org/content/dam/montenegro/docs/publications/si/Gender/Zene20u20politici.pdf>.

³ U fokus grupama su sudjelovale sve razmatrane političke stranke osim SDP-a.

MEĐUNARODNI STANDARDI, DOKUMENTI I PREPORUKE

Postoje brojni međunarodni standardi, dokumenti i preporuke koji imaju za cilj osnažiti rodnu ravnopravnost i prava žena da nesmetano sudjeluju u svim sferama društvenog života, a napose u političkim procesima i procesima donošenja odluka. Razvoj ovih standarda u zakonodavnoj praksi počinje nakon Pekinške deklaracije 1995. godine kada brojne države u svoje ustave uvrstavaju načelo rodne ravnopravnosti. Krajem 20. i početkom 21. stoljeća događa se val donošenja zakona o rodnoj ravnopravnosti koji na precizniji način reguliraju ovo pitanje i donose niz obaveza domaćim institucijama kako bi se pospješilo sudjelovanje žena u svim sferama društva. U velikom broju država ovi zakoni predstavljaju dio šire politike koja je usmjerena na kreiranje povoljnijeg okruženja za djelovanje žena, a slijedom velikih razlika između muškaraca i žena u svim sferama društvenog života (ekonomskoj, političkoj i sl.). Države osnivanjem različitih institucija (ureda, ministarstava, agencija, pravobranitelja i dr.) nastoje pratiti provođenje ovih zakona i raditi na smanjivanju tzv. gender gapa, kako bi se diskriminacija prema ženama, bilo izravna ili neizravna, svela na najmanju moguću mjeru.

No malobrojni su dokumenti koji se izravno tiču učešća žena u političkim strankama, odnosno njihovog položaja, uloge i prava na sudjelovanje u oblikovanju stranačkih politika. Ovo je posljedica općeprihvaćenog mišljenja da političke stranke imaju autonomno pravo uređivati svoje unutarnje strukture, odnose i procese donošenja odluka kako bi na najbolji način predstavljale interese svojega biračkog tijela.

Tako i vrlo mali broj zakona o ravnopravnosti spolova obavezuje političke stranke na donošenje posebnih mjera koje bi imale za cilj povećanje sudjelovanja žena u stranačkim procesima donošenja odluka. Ukoliko zakoni i sadrže ove mjere, nedovoljno izgrađeni mehanizmi za nadzor nad njihovim provođenjem uglavnom su rezultirali dokumentima političkih stranaka koji su bili više deklarativne nego praktične naravi.

Unatoč brojnim zakonskim rješenjima, situacija sa sudjelovanjem žena u političkim procesima u europskim se državama nije bitnije popravila, uz izuzetak skandinavskih država i Francuske koje su kvalitetnim politikama i promjenama svojih ustava i izbornih zakona kreirale okruženje koje za posljedicu ima gotovo istovjetno sudjelovanje oba spola u javnim poslovima.

Političke stranke polako bivaju prepoznate u međunarodnom okruženju kao ključni akteri u generiranju politika i problema rodne ravnopravnosti. U posljednjih pet godina pojavljuju se inicijative koje prepoznaju vodeću ulogu glavnih aktera političkih procesa, političkih stranaka, u rješavanju ovog pitanja. Tako Rezolucija Opće skupštine UN-a o ženama i političkom sudjelovanju iz 2012. godine ohrabruje države članice da...

„snažno potiču političke stranke na uklanjanje svih barijera koje izravno ili neizravno diskriminiraju sudjelovanje žena, na razvoj njihovih sposobnosti da analiziraju probleme s aspekta rodne ravnopravnosti, te da usvajaju politike kako bi promicale mogućnosti žena da punopravno sudjeluju na svim razinama donošenja odluka u svojim političkim strankama“.

Iako je zbog različitosti političkih uređenja u državama članicama OSCE-a nemoguće utvrditi zajedničke standarde po ovom pitanju, nedavno objavljeni “Vodič za promicanje sudjelovanja žena u političkim strankama” navodi da...

političke stranke – i njihovi interni procesi upravljanja – igraju ključnu ulogu u određivanju stupnja do kojega žene sudjeluju u političkom i javnom životu i kvaliteti njihovog angažmana⁴.

Ne namećući nikakva rješenja, a temeljeći svoje nalaze na dugotrajnim istraživanjima, OSCE također navodi da je reguliranje unutarnjeg djelovanja političkih stranaka, u nastojanju da stranke rade više demokratski i pravedno, važan prvi korak u stvaranju ravnopravnijeg prostora za muškarce i žene članove stranke⁵.

4 Handbook on Promoting Women's Participation in Political Parties, OSCE/ODIHR 2014., str 46.

5 Handbook on Promoting Women's Participation in Political Parties, OSCE/ODIHR 2014., str 17.

MEĐUNARODNA ISKUSTVA⁶

Slovenski Zakon o jednakim mogućnostima za žene i muškarce koji je stupio na snagu 2002. godine propisao je u Članku 31. obavezu političkim strankama da svake četiri godine usvoje akcijski plan u kojemu će propisati metode i mjere za promociju ravnopravnijeg predstavljanja žena i muškaraca u stranačkim tijelima, na kandidatskim listama za Državni zbor i lokalna tijela, te za izbore za predsjednika Republike. Sve veće stranke donijele su navedene planove⁷. Iako nema dostupnih podataka o izravnim rezultatima ove odredbe, evidentno je da su političke stranke počele ozbiljnije shvaćati problematiku rodne ravnopravnosti. Promjena Ustava 2004. godine i posljedično uvođenje kvota na izborne liste za lokalne izbore 2006. godine rezultiralo je znatnim povećanjem broja izabranih žena u gradskim i općinskim vijećima. Broj izabranih žena povećao se sa 13.1% 2001. godine na 22% 2006. godine⁸. Nadalje, Vlada je iste godine na osnovu Članka 14. Zakona donijela Uredbu o kriterijima za poštivanje načela ravnopravnosti koja propisuje načine uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u vladinim tijelima i delegacijama. Prema podacima iz 2013. godine, 43% pozicija generalnih direktora u državnim poduzećima, 56% pozicija voditelja vladinih ureda i 59% vodećih pozicija u upravnim tijelima nosile su žene⁹.

Hrvatski Zakon o ravnopravnosti spolova iz 2003. godine¹⁰ predviđao je obavezu političkim strankama da svake četiri godine usvajaju plan djelovanja o pitanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca i, sukladno njemu, određuju metode za promicanje uravnoteženije zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima stranke, na popisima kandidata za izbore u Hrvatski sabor i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Nažalost, ova odredba nije uvrštena u novi Zakon 2008. godine.

Iako hrvatski izborni zakoni poznaju kvote na kandidacijskim listama¹¹, žene su u gradskim i općinskim vijećima zastupljene sa samo 17,90%, dok je samo 7,0 3%

⁶ Međunarodna iskustva odabrana su sukladni cilju projekta.

⁷ Vidi primjer u Prilogu 1.

⁸ Izvješće Vlade Republike Slovenije, http://www.unece.org/fileadmin/DAM/Gender/publication/Slovenia_National_Report.pdf.

⁹ Politika rodne ravnopravnosti u Sloveniji, Europski parlament, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510010/IPOL_STU\(2015\)510010_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510010/IPOL_STU(2015)510010_EN.pdf).

¹⁰ Narodne novine RH 116/03, Članak 15.

¹¹ Ustavni sud Republike Hrvatske je u rujnu 2015. godine ukinuo odredbe Izbornog zakona kojima se poništavaju liste koje nisu sukladne Zakonu o ravnopravnosti spolova. Međutim, te liste i dalje krše Zakon o ravnopravnosti spolova i podliježu novčanim kaznama.

gradonačelnica¹². Nešto je bolja situacija u Hrvatskom saboru gdje je do značajnijeg povećanja broja zastupnica došlo na parlamentarnim izborima 2000. godine, uslijed snažnog pritiska domaćih nevladinih organizacija i aktualizacije ovog pitanja u predizbornoj kampanji. Danas je u Hrvatskom saboru 26% zastupnica, a političke stranke u sastavljanju svojih lista i djelovanju općenito nastoje podjednako uključivati predstavnike oba spola, kako bi osigurale veći broj glasova na izborima.

Francuska predstavlja primjer države koja kontinuirano radi na rješavanju ovog pitanja putem cjelovitih politika i akcija. 1999. i 2000. godine Francuska je uvela 50% kvote na izborne liste čime se značajno povećao broj izabranih žena. Primjerice, broj izabranih žena u općinskim vijećima povećao se s 21,7% 1995, na 33% 2001. godine¹³. Dolaskom vlade socijalista na vlast 2012. godine osnovano je i posebno Ministarstvo za prava žena te je trenutno u Vladi 50% ministrica. Od 2011. godine 40%-tne kvote koje predviđa Zakon o ravnopravnosti spolova transponiraju se u ostale sektore, te se odnose i na izvršne i nadzorne odbore u javnim i privatnim poduzećima, javnim tijelima, javnoj upravi, teritorijalnim organizacijama te pojedinim nevladinim organizacijama¹⁴. 2012. godine osnovano je Međuresorno povjerenstvo o ženskim pravima i ravnopravnosti žena i muškaraca koje je uslijedom vladine politike *Treća generacija prava žena: prema istinskoj jednakosti u društvu* propisalo obavezu svim državnim institucijama da naprave mape puta rodne ravnopravnosti za područje na kojem djeluju, kao i profesionalne ravnopravnosti između žena i muškaraca na radnom mjestu u toj instituciji. Ovo je iz razloga što je prepoznato da neizravna diskriminacija prema ženama postoji čak i u državnim institucijama. Ona se očituje u manjem broju žena koje se prijavljuju na natječaje za rukovodeće pozicije, a time i manjeg broja rukovoditeljica, razlikama u plaći, i nepovoljnijim uvjetima za stručna usavršavanja. Iako je svaka državna institucija donijela svoju mapu, zajedničko im je da sadrže egzaktno ciljeve, točno utvrđene mjere i aktivnosti, tijela odgovorna za njihovo provođenje, vremenski period i način praćenja njihove realizacije.

Za više informacija pročitati istraživanje iz 2015 godine „ZASTUPLJENOST ŽENA U POLITICI: Istraživanje Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Makedonija i BiH“ <http://infohouse.ba/doc/Zastupljenost-zena-u-politici.pdf>

U procjeni zakonodavnog okvira važno je razmotriti ustavno uređenje, zakone o ravnopravnosti spolova i zabrani diskriminacije, izborne zakone, zakone o političkim strankama i sve druge akte koji imaju potencijalni učinak na predmetno pitanje.

¹² Politika rodne ravnopravnosti u Hrvatskoj, Europski parlament, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/JOIN/2013/493016/IPOL-EMM_NT\(2013\)493016_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/JOIN/2013/493016/IPOL-EMM_NT(2013)493016_EN.pdf).

¹³ http://femmes.gouv.fr/wp-content/uploads/2012/03/Chiffres_cles-egalite-2011.pdf.

¹⁴ Zakoni broj 2011-103 i 2012-347.

MEĐUNARODNI STANDARDI, DOKUMENTI I PREPORUKE

Ustav BiH u Članku 2. prepoznaje načelo nediskriminacije po spolu kod uživanja prava i sloboda koje pripadaju građanima.

No Bosna i Hercegovina je jedna od rijetkih država koja nema zakon o političkim strankama. U proteklih nekoliko godina sve su inicijative za donošenjem ovakvog zakona na državnoj razini propale iz političkih razloga, odnosno nemogućnosti političara da postignu kompromis oko ovog važnog pitanja. Stoga se političke stranke u BiH registriraju temeljem tri Zakona o političkim organizacijama¹⁵ na entitetskoj, odnosno lokalnoj razini. Registracija političkih stranaka vrši se u 16 sudova u BiH, što otežava sustav nadzora nad njihovim djelovanjem, s obzirom na činjenicu da ne postoji centralni registar (ili registri na razini entiteta) i jedinstveno tijelo(a) koje prati njihov rad. Financiranje političkih stranaka regulirano je Zakonom o financiranju političkih stranaka¹⁶ koji u Članku 7. predviđa da se od ukupnog iznosa koji se iz državnog proračuna raspoređuje parlamentarnim grupama, 10% dodjeljuje srazmjerno broju zastupničkih, odnosno izaslaničkih mjesta koja pripadaju manje zastupljenom spolu. Ova pozitivna mjera trebala je stimulirati političke stranke na što veći broj žena na izbornim listama, njihovu što bolju izbornu promociju i u konačnici što veći broj u zastupničkim klupama. Izborni zakon BiH predviđa 40% zastupljenost manje zastupljenog spola na kandidacijskim listama što politički subjekti uglavnom poštuju prilikom predaje kandidacijskih lista.

Bosna i Hercegovina donijela je Zakon o ravnopravnosti spolova 2003. godine uz dopune koje su usvojene 2009. godine¹⁷. Stavak 1. Članka 20. Zakona izričito predviđa obavezu državnih tijela na svim razinama ustroja vlasti i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudbenu vlast, političkih stranaka, pravnih osoba s javnim ovlastima, pravnih osoba koje su u vlasništvu ili pod nadzorom države, entiteta, kantona, grada ili općine ili nad čijim radom javno tijelo provodi nadzor da osiguraju i promoviraju ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju. Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen u postotku od najmanje 40% u gore navedenim tijelima.

15 U Republici Srpskoj "Sl. glasnik RS", br. 15/1996 i 17/02, U Federaciji BiH "Sl. list SR BiH", br. 27/91, a u Brčko Distriktu BiH "Sl. glasnik Brčko Distrikta", br. 12/02, 19/07 i 2/08.

16 "Službeni glasnik BiH", 95/2012.

17 Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH", br. 32/10).

Člankom 30. istoga Zakona propisana je obaveza da se svi državni i entitetski zakoni, kao i drugi odgovarajući propisi, usklade s njegovim odredbama i to najkasnije u roku od šest mjeseci od njegova donošenja. Zakon ne propisuje sankcije u slučaju neprovođenja ove odredbe.

Važeći Zakoni o političkim organizacijama nikada nisu usklađeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova koji za njih predstavlja *lex specialis*¹⁸. Unatoč činjenici da Zakoni nisu usklađeni, političke stranke su bile obvezne uskladiti svoje statute i druge akte sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, što nijedna od promatranih političkih stranaka nije učinila. Štoviše, u izmjenama postojećih statuta, i donošenju novih kod registracije novih stranaka, nisu poštivane odredbe Zakona ravnopravnosti

spolova, što postavlja pitanje profesionalnosti rada registracijskih sudova i njihovog kapaciteta za procjenu usklađenosti osnovnih pravnih akata političkih stranaka sa Zakonom o ravnopravnosti spolova.

Također, gore navedeni obveznici dužni su donositi posebne mjere u cilju ostvarivanja ravnopravnosti spolova i otklanjanja bilo kojeg oblika diskriminacije. Članak 8. propisuje da se posebne mjere uvode privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti spolova i ne smatraju se diskriminacijom. Međutim, u stavku 2. Članka 8. iz nepoznatog razloga krug obaveznika uvođenja privremenih mjera sužen je na državna, entitetska, kantonalna tijela i tijela jedinica lokalne samouprave, dok su političke stranke izostavljene.

Temeljem Zakona o ravnopravnosti spolova, Vijeće ministara BiH usvojilo je Gender akcijski plan BiH¹⁹ za razdoblje 2013. – 2017. godine.

Iako narativni dio govori o neophodnosti da svi akteri, uključujući političke stranke i medije, sudjeluju u afirmaciji žena kao ravnopravnih nositeljica političkih funkcija na svim razinama vlasti u BiH, ni jedna od predloženih mjera ne propisuje izravnu obavezu političkih stranaka da svoje interne akte i politike usklade sa Zakonom o ravnopravnosti spolova.

18 Zakon koji pobliže uređuje jedno posebno područje i koji ima jaču pravnu snagu od općeg zakona

19 "Službeni glasnik BiH", br. 98/13.

RAVNOPRAVNA ZASTUPLJENOST SPOLOVA

Agencija za ravnopravnost spolova BiH, kao posebno tijelo u okviru Vijeća ministara koje je nadležno za promicanje rodne ravnopravnosti, drži međutim da interni akti većine stranaka sadrže kvote koje omogućavaju zadovoljavajuću razinu zastupljenosti žena u stranačkim tijelima no da je ... **neophodna veća odlučnost lidera političkih stranaka i veća demokračičnost stranaka, kako unutarstranačke mjere ne bi bile marginalizirane u sferu "samo ženskih pitanja"**²⁰.

Agencija je s Misijom OSCE-a u BiH u 2014. godini pokrenula zajedničku inicijativu pod nazivom "Opredijeljenost političkih stranaka za ravnopravnost spolova u BiH". Ova inicijativa imala je za cilj, između ostaloga, pomoći političkim strankama da uz podršku svojih lidera provedu princip ravnopravnosti spolova kroz konkretne mjere u svojim statutima, programima i praksama imenovanja na unutar i izvanstranačke funkcije. Prije Općih izbora 2014. godine 9 političkih stranaka²¹ je potpisalo Izjavu o opredijeljenosti ravnopravnosti spolova za političke stranke. Nije poznato da li i u kojoj mjeri stranke potpisnice Izjave rade na obećanome.

Osnovno pravno pitanje koje se postavlja u BiH jest – jesu li političke stranke u svojim internim aktima i djelovanju obavezne poštivati Zakon o ravnopravnosti spolova? Političke stranke, kao udruge građana, imaju pravo i obavezu zastupati partikularne interese svojih članova i članica, no također su (su)odgovorne za cjelokupno stanje društva u kojem djeluju, osobito ako se nalaze na pozicijama vlasti. S obzirom na činjenicu da se političke stranke u BiH uglavnom financiraju iz proračuna koje pune građani i građanke BiH, poštivanje svih važećih zakonskih propisa, pa tako i Zakona o ravnopravnosti spolova, predstavlja odgovorno ponašanje političkih stranaka prema građanima i građankama. Primjenjujući liberalno tumačenje slobode djelovanja političkih stranaka po kojemu one mogu autonomno uređivati svoje interne odnose, ostaje barem pitanje njihove odgovornosti prema članicama stranke.

Neadekvatan zakonski okvir, odnosno odsustvo kazni za političke stranke koje ne poštuju Zakon o ravnopravnosti spolova, kao posljedicu ima statute i druge akte političkih stranaka koji nisu usklađeni sa Zakonom, čime neizravno uzrokuje i nedovoljnu motiviranost žena za uključivanje u društveni život putem aktiviranja u političkim strankama, nedovoljnu zastupljenost žena na odgovornim funkcijama u većini političkih stranaka u BiH, a time i njihovu podzastupljenost u izvršnim funkcijama na svim razinama (političkoj, gospodarskoj, obrazovnoj i dr.).

²⁰ <http://arsbih.gov.ba/?s=izjava>.

²¹ Socijaldemokračtska partija BiH, Stranka za bolju budućnost, Srpska napredna stranka, Savez nezavisnih socijaldemokračta, Naša stranka, Hrvatska demokračtska zajednica, Socijalistička partija, Partija demokračtskog progresa i Stranka za BiH.

7. GLAVNI NALAZI

**„(...) muškarci dolaze tu da podrže, da nadgledaju rad žena i imaju one tu podršku.“
(Ispitanik/ca SDA)**

7.1. Rodna ravnopravnost u osnovnim aktima stranke

Osnovni akti analiziranih stranaka u BiH na različite načine tretiraju pitanje rodne ravnopravnosti. U **Statutima** dvije političke stranke rodna ravnopravnost se izričito spominje kao jedno od osnovnih načela / ciljeva (SDP i DF). Tri političke stranke uopće ne navode rodnu ravnopravnost kao jedan od ciljeva (SDA, HDZ BiH i HDZ 1990), no dvije od njih (SDA i HDZ 1990) prepoznaju potrebu snažnijeg uključivanja žena u unutarstranačke tokove. Ostale četiri stranke pojam rodne ravnopravnosti vežu uz pojam ljudskih prava i / ili (ne)diskriminacije po spolu (SBB, SDS, SNSD, HDZ 1990).

Ostali dokumenti (Programi, Programske deklaracije i Manifesti) četiri političke stranke (SDA, HDZ 1990, SDS i SNSD) uopće ne spominju rodnu ravnopravnost kao jedan od ciljeva, dok je kod jedne stranke ona izričito spomenuta (HDZ BiH) kao jedno od temeljnih načela. SBB, DF i SDP navode potrebu uključivanja većeg broja žena u javni život. Zanimljivo je da samo jedna stranka u svojoj Politici navodi potrebu usklađivanja zakona sa Zakonom o ravnopravnosti spolova (SBB).

	Ravnopravnost izričito spomenuta u statutu	Ravnopravnost izričito spomenuta u ostalim dokumentima stranke	Pojam rodne ravnopravnosti u Statutu je vezan uz zabranu diskriminacije	U statutu prepoznata potreba snažnijeg uključivanja žena u unutarstranačke tokove	U ostalim dokumentima prepoznata potreba snažnijeg uključivanja žena u javni život
SDP	+				+
DF	+				+
SDA				+	
SBB			+		+
HDZ BIH		+			
HDZ 1990				+	
SNSD			+		
SDS			+		

Tabela 1: Pregled osnovnih akata stranaka

Fokus grupe pokazuju da ispitanici nedovoljno poznaju statute i ostale dokumente svojih stranaka. Žene u većini stranaka ravnopravno sudjeluju u kreiranju stranačkih dokumenata. Većina ispitanika smatra da su žene ravnopravne ukoliko im je zagarantirana bilo kakva zastupljenost.

„Znači, kod nas se stvari događaju prirodnim putem, i funkcioniramo na taj nekakav ljudski način, ako kažeš ljudski, to podrazumijeva i muškarca i ženu.“ (Ispitanik/ca HDZ 1990)

7.2. Korištenje rodno osjetljivog jezika

Dvije stranke navode da se svi termini korišteni u aktima odnose na oba roda (SDP i DF), dok su akti ostalih stranaka uglavnom pisani na rodno nesenzitivnom jeziku, uz izuzetak spominjanja predsjednica stranačkih organizacija žena. Zabrinjavajuća je pojava selektivne primjene rodno osjetljivog jezika po kojoj su važnija mjesta u stranci, kao što je predsjednik stranke rezervirana za pripadnike muškog spola, dok se dalje u tekstu koriste rodno osjetljivi termini (HDZ BiH i SBB). S obzirom na široko rasprostranjenu praksu uvođenja rodno osjetljivog jezika u BiH, nejasno je zašto većina stranaka nije prilagodila svoje statute, prvenstveno radi privlačenja novih članica.

!„Znaš ono kad su neki bitniji poslovi u pitanju, uvijek nekako važu te jedno dvadeset puta, k'o ono ne zna bi l' ti dao to da radiš, a kad je muško u pitanju, nema veze što je glup k'o ponoć – Daj ti njemu, zna on. – Svaki put tako.“ (Ispitanik/ca HDZ 1990)

7.3. Posebne mjere za osiguravanje rodne ravnopravnosti unutar stranke

„(...) muškarci nam zaista dozvole sve.“ (Ispitanik/ca SBB)

Posebne mjere trebale bi osigurati bolji položaj manje zastupljenog spola u strankama putem garantirane zastupljenosti u stranačkim tijelima.

Dvije stranke (SBB i SDA) posebne mjere za osiguravanje rodne ravnopravnosti unutar stranke propisuju isključivo putem prava stranačkih organizacija žena da predlože / imenuju 5 članica Glavnog odbora stranke.

Jedna stranka (HDZ BiH) propisuje da je njenoj stranačkoj organizaciji žena zagarantirano 15% mjesta u svim stranačkim tijelima, te da se pri izborima unutar stranke ima voditi računa o spolnoj zastupljenosti.

Jedna stranka (DF) propisuje da se u organima stranke na svim razinama osigurava adekvatna rodna zastupljenost na način da nadležno tijelo prilikom izbora osigurava mehanizme kojima se postiže zastupljenost 30% manje zastupljenog spola. Slično je i kod HDZ-a 1990 gdje je propisano nastojanje da u svim tijelima bude 30% manje zastupljenog spola. S obzirom na to da je Statut DF-a donesen i prihvaćen kod registracijskog suda nakon izmjena Zakona o ravnopravnosti spolova, kojima je predviđeno da je adekvatna rodna zastupljenost postignuta onda kada je manje zastupljen spol prisutan s najmanje 40% zastupljenosti, postavlja se pitanje da li je ova stranka registrirana sukladno važećim zakonskim propisima BiH?

Iako je SDP najobimnije propisao zastupljenost manje zastupljenog spola u svojim aktima, odredbe nisu usklađene sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Predviđeno je da je najmanje po jedan potpredsjednik SDP BiH, potpredsjednik Glavnog odbora i Nadzornog odbora predstavnik manje zastupljenog spola, što promatrano u postotcima znači da najmanje 20% potpredsjednika stranke, i 25% potpredsjednika Glavnog odbora dolaze iz manje zastupljenog spola. Nejasno je kako se ova odredba implementira u Nadzornom odboru koji svakako ima samo jednog zamjenika predsjednika. Također je predviđeno da 35% članova Glavnog odbora predstavljaju osobe manje zastupljenog spola.

Dvije stranke spajaju pitanje zastupljenosti manje zastupljenog spola sa pitanjima sudjelovanja mladih u stranačkim strukturama. Tako SNSD Statutom propisuje da se u organima ove stranke osigurava odgovarajuća zastupljenost mladih i žena, tako da najmanje 30% članova organa budu žene i mladi do 30 godina. Slično je i kod SDS-a koji propisuje sudjelovanje 20% žena i mladih u svojim organima, izuzev u Predsjedništvu SDS-a i Koordinacijskom odboru za izborne jedinice.

Fokus grupe pokazuju da ispitanici nedovoljno poznaju postojanje posebnih mjera u okviru svojih stranaka, ako one i postoje. Većina od onih koji su upoznati s posebnim mjerama drži da postojeći dokumenti na zadovoljavajući način reguliraju ovo pitanje, jer propisuju određeni mehanizam osiguravanja prisustva žena u stranačkim tijelima. Svi ispitanici podržavaju kvote na izbornim listama i drže da su one u velikoj mjeri doprinijele povećanju broja žena na listama.

„...stranka SDA, kao stranka, svim silama se trudi da pozove što veći broj žena da aktivno učestvuju, da aktivno se uključe u rad, s tim da opet postoji glavni taj problem koji je problem same fizionomije žene kao žene, odnosno biologije...” (Ispitanik/ca SDA)

„Lijepo je imati ženu u društvu koje se bavi politikom.” (Ispitanik/ca HDZ 1990)

7.4. Struktura najviših tijela stranke²²

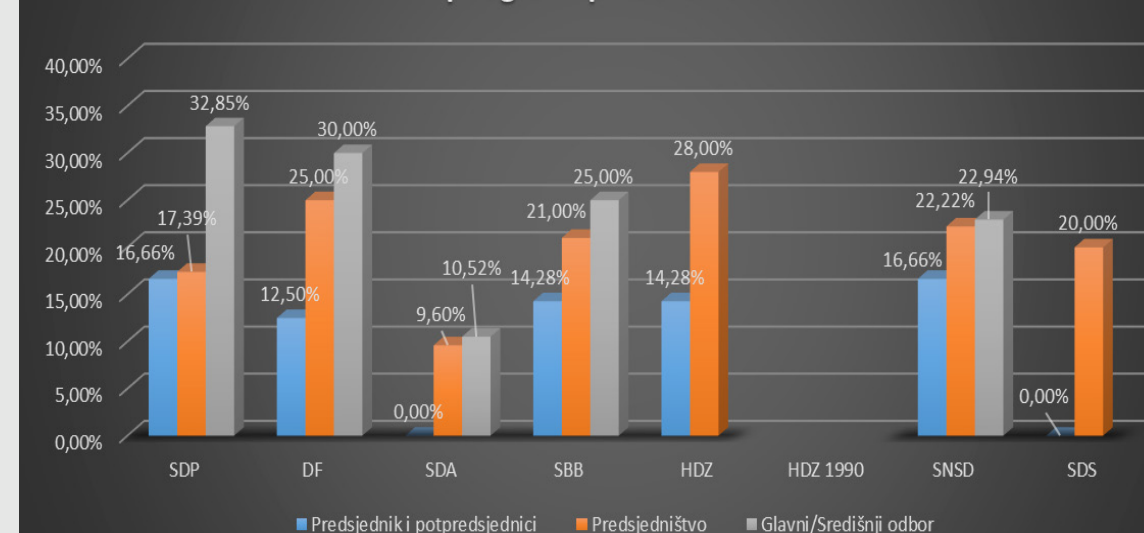
„(...) tako da nije baš za priču da žene nisu zastupljene, nego bih se ja obazirao na činjenicu da žene imaju udaju, imaju djecu i da ih to skreće s puta.” (Ispitanik/ca SDA)

Neadekvatni interni propisi uzrokuju podzastupljenost žena u glavnim tijelima najvažnijih stranaka u BiH. Ekstremni primjer su dvije stranke (SDA i SDS) kod kojih ni predsjednik, ali ni jedan od potpredsjednika ne pripadaju slabije zastupljenom spolu, odnosno ženama. U ostalim strankama žena zauzima po jedno potpredsjedničko mjesto, što predstavlja zastupljenost između 10–20% (ovisno o broju potpredsjedničkih mjesta).

²² Podatci o strukturi stranačkih tijela HDZ 1990 nisu dostupni na internetskoj stranici stranke, kao ni podatci o Glavnom / Središnjem odboru HDZ BiH i SDS-a.

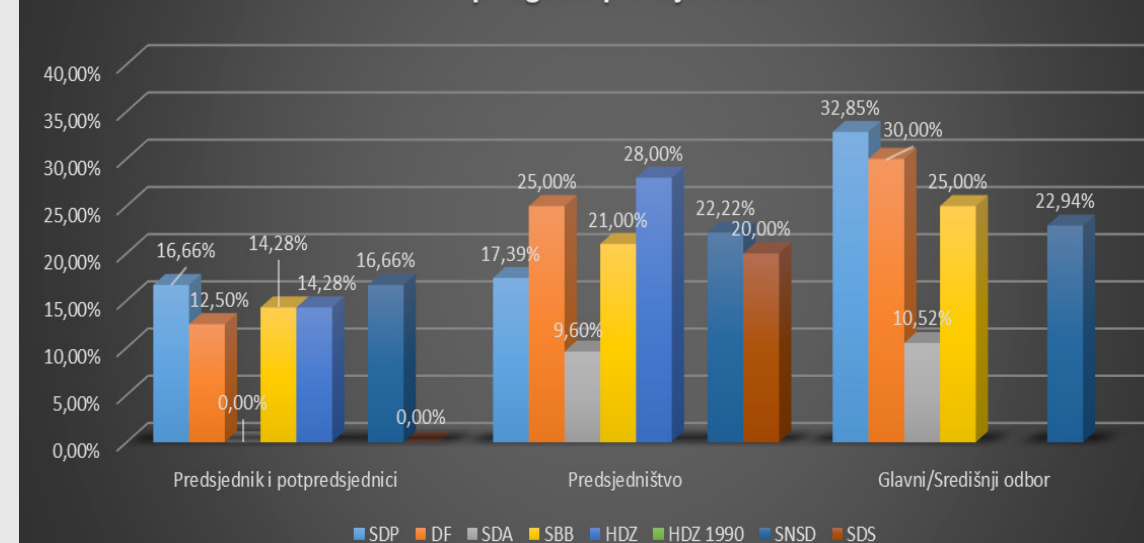
Posebne mjere imenovanja 5 žena članica u Glavni odbor kod SDA, s obzirom na brojnost članstva u Glavnom odboru, rezultira prisustvom svega 10% članica u Glavnom odboru. Kod SBB-a je ova mjera polučila 25% članica Glavnog odbora.

Postotak žena u glavnim tijelima političkih stranaka - pregled po strankama

Iako su stranke organizirane na različitim principima, zajedničko im je da su i u ostalim tijelima stranaka žene apsolutno podzastupljene, odnosno da je zastupljenost od ili iznad 40% iznimka, a ne pravilo. Zastupljenost žena nešto je veća u brojnijim stranačkim tijelima, dok je u užim rukovodstvima stranaka ona uglavnom ispod 20%.

Postotak žena u glavnim tijelima političkih stranaka - pregled po tijelima

Fokus grupe pokazuju da ispitanici veličaju prisustvo žena u svojim strankama te da su uglavnom zadovoljni postotcima u kojima su žene zastupljene. Ukoliko su žene nedovoljno zastupljene u glavnim tijelima, navode se pojedinačni primjeri iz stranačkih ogranaka ili žene na izvršnim funkcijama. Nedovoljan broj žena u stranačkim tijelima, i političkom životu općenito, opravdava se:

- tradicionalnim patrijarhalnim društvom u kojemu je isključivo žena predodređena za kućanske poslove, što muškarcima ostavlja više vremena za bavljenje politikom;
- nemotiviranost samih žena kojima je teško uskladiti sve obaveze radi nepovoljnih uvjeta u društvu (nefleksibilno radno vrijeme, nedovoljan broj vrtića, financijska situacija i dr.); i
- nepostojanje podrške kolega unutar samih stranaka, koji uglavnom glasaju za muške kandidate.

„...Žene su organizovane kroz zajednicu žena. Mladež je do 33 godine starosti, i djevojke i mladići. Znači onda djevojke prelaze u Zajednicu žena, mladići u Seniore. Tako funkcioniše stranka, isto kao doma obitelj. Znači suprug, supruga i djeca otprilike. Utemeljitelji su 'ajmo reći djedovi i bake.' (Ispitanik/ca HDZ)

„Na višim nivoima definitivno postoji jedna grupa ljudi koja se od osnivanja bavi tim organizacionim stvarima i oni danas se tim bave. Žena tu definitivno nema.” (Ispitanik/ca SNSD)

7.5. Ženske grupe u okviru stranke

„Žene moraju znati koliko je njihovog prostora da ne iritiraju, a muškarci moraju imati poštovanja prema tome. Mora to biti jedan sklad.” (Ispitanik/ca HDZ)

Ove organizacije su predviđene u statutima svih promatranih stranaka i uglavnom se spominju i na internetskim prezentacijama²³. Snažnije stranke imaju i podružnice ženske grupe u svojim ograncima. Analiza pokazuje da se one uglavnom bave humanitarnim radom, te da se njihove predsjednice redovito pojavljuju u protokolarnim aktivnostima stranke. Očigledno je da ove organizacije nisu aktivno i adekvatno uključene u procese upravljanja i odlučivanja unutar svojih stranaka, što se može zaključiti s obzirom na odsustvo ozbiljnijih rješenja za pitanja rodne ravnopravnosti u stranačkim programima i BiH društvu općenito.

23 DF kao najmlađa od promatranih stranaka je u postupku osnivanja organizacije žena.

Fokus grupe pokazuju da ove organizacije uživaju izniman ugled unutar svojih stranaka, iako se njihove aktivnosti svode na humanitarne, protokolarnе i edukativne poslove²⁴. Ni jedna organizacija nema proračun kojim raspolaže samostalno, već ga dogovaraju i / ili odobravaju predsjednik ili druga tijela stranke. Zanimljivo je da ispitanici više stranaka navode da su žene zbog dobre organizacije ženskih grupa aktivnije na logističkim poslovima u kampanji, dok muškarci, kao nositelji stranačkih lista, sudjeluju i govore na javnim događanjima.

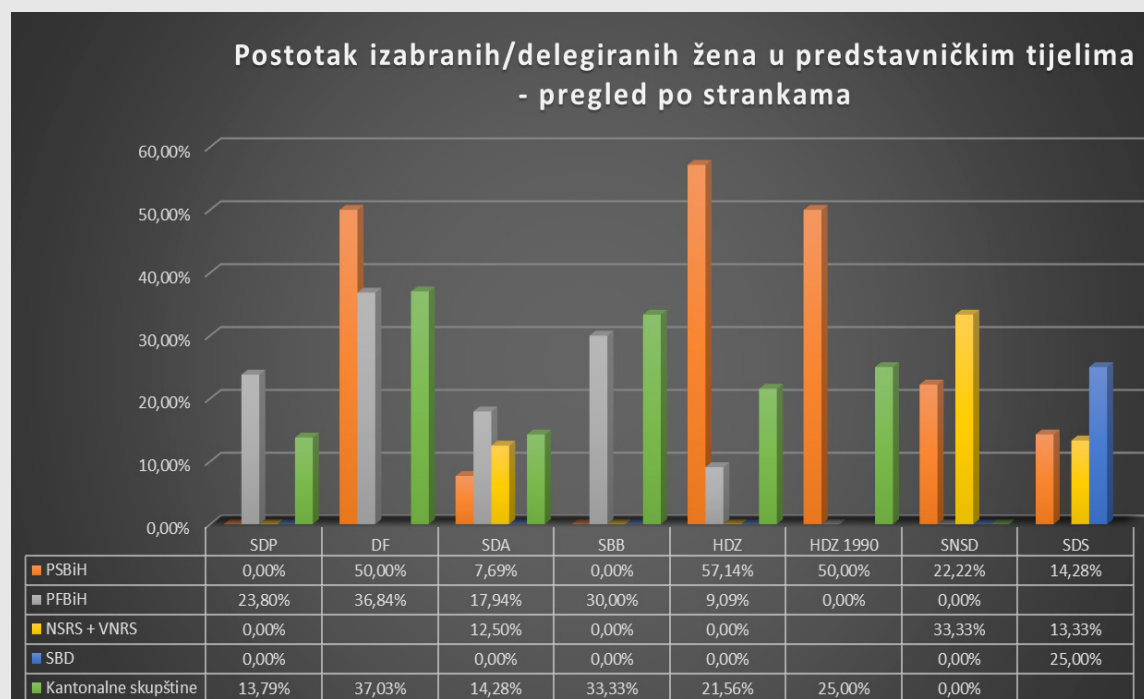
„One rade taj dio, gro posla, jer muškarci su tu koji dominiraju. Oni su na listama, a sve ostalo žene rade. Razumijete, i kod sravnjavanja spiskova, i kod brojanja glasova, i kod okupljanja, i kod obilaska, i kod posmatrača i kod svega. Mahom su to žene i djevojke. Zato ja kažem da stvarno imamo tu dobru logistiku od strane ženske populacije.” (Ispitanik/ca SDS)

„Ja ne kažem da to ne treba imati, ali mi ispadamo tako glupe i katastrofalno nenačitane i nesposobne i neobrazovane jer se mi samo bavimo humanitarnim radom.” (Ispitanik/ca HDZ 1990)

24 Uz iznimku DF-a gdje je proces formiranja organizacije žena u tijeku.

7.6. Učešće žena u zakonodavnim predstavničkim tijelima

Za potrebe ove analize promatrani su mandati po strankama, odnosno postotci zastupljenosti žena u ukupnom broju mandata koje je stranka osvojila u pojedinom zakonodavnom predstavničkom tijelu (Parlamentarna skupština BiH, Parlament Federacije BiH, Narodna skupština Republike Srpske i Vijeće Naroda Republike Srpske i kantonalne skupštine). Sveukupno gledajući, učešće žena u zakonodavnim predstavničkim tijelima je daleko ispod 40%²⁵

U Parlamentarnoj skupštini BiH (Zastupnički dom i Dom naroda) mandate obnaša 10 žena od ukupno 57 zastupnika i izaslanika, što čini 17,54%. Pozitivno je istaknuti tri stranke (HDZ, DF i HDZ 1990) u kojima žene drže sve ili većinu mandata. S druge strane, dvije stranke (SBB i SDP) nemaju ženske predstavnice u PSBiH, dok se postotak zastupljenosti žena kod ostale tri stranke kreće od 7,69 do 22,22%. Najveća stranka u PSBiH po broju mandata (SDA) ima samo jednu zastupnicu.

U Parlamentu Federacije BiH (Zastupnički dom i Dom naroda) mandate obnašaju 32 žene od ukupno 152 zastupnika i izaslanika, što čini 21%. Sedam od osam promatranih stranaka ima svoje predstavnice u ovoj instituciji. Dvije stranke (SNSD i HDZ 1990) nemaju ni jednu ženu zastupnicu / izaslanicu, dok je zastupljenost žena kod dvije stranke iznad 30% (SBB i DF). Kod ostalih stranaka zastupljenost varira od 9,09 do 23,08%.

U zakonodavnim tijelima Republike Srpske (Narodna skupština i Vijeće naroda) mandate obnašaju 24 žene od ukupno 111 zastupnika i izaslanika, što čini 21,62%.

Šest od osam promatranih stranaka ima svoje predstavnice u ovim institucijama. Tri stranke (HDZ, SDP i SBB) nemaju ni jednu ženu zastupnicu / izaslanicu, dok vladajuća stranka (SNSD) ima najveći broj zastupnica / izaslanica – 33,33%. Učešće žena u preostale dvije stranke je ispod 15% (SDS i SDA).

U Skupštini Brčko distrikta BiH od ukupno 30 zastupnika djeluju dvije zastupnice, što iznosi 6,66%. Šest stranaka ima predstavnice u ovoj Skupštini, od kojih pet nema ni jednu zastupnicu. SDS ima proporcionalnu zastupljenost žena od 25% radi jednog mandata kojemu je nositeljica žena.

Sedam od osam promatranih stranaka ima zastupnike u kantonalnim skupštinama, od kojih jedna stranka (SNSD) ima predstavnice samo u jednom kantonu (bez predstavnica). Kod ostalih šest stranaka, postotak zastupljenosti žena u mandatima varira. Prednjači DF sa 37,03% žena nositeljica mandata, dok tri stranke imaju zastupljenost veću od 20% (SBB, HDZ i HDZ 1990). SDP i SDA imaju zastupljenost nositeljica mandata manju od 15%.

Iz svega navedenog vidljivo je da je zastupljenost žena uglavnom manja od željenih 40% te se može zaključiti da postojeći sustav zagaranirane kvote od 40% za manje zastupljeni spol nije polučio željene rezultate.

„Većina žena dolazi samo da bi se družila, na neki način, kroz aktivnosti foruma žena. Znači kada su neke manifestacije, ti bazari ili obilježavanja Osmog marta, tu bude veliki broj žena, ali kada treba na listu većina njih odustaje – ‘Nemoj mene. Nemam ja vremena za to. Imam porodicu. Imam posao.’ Uglavnom politiku stavljaju u drugi ili treći plan.“ (Ispitanik/ca SBB)

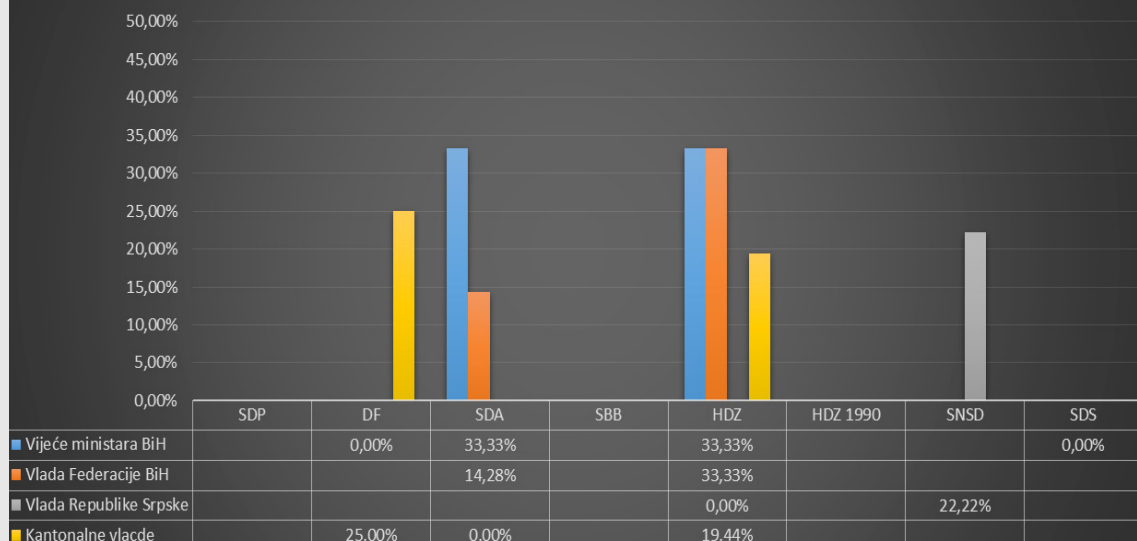
7.7. Učešće žena u izvršnoj vlasti

Iako su podaci za predstavnička tijela daleko od željenog ideala od 40% zastupljenosti manje zastupljenog spola, situacija u izvršnoj vlasti je još nepovoljnija.

Na razini Predsjedništva BiH, Predsjednika i Potpredsjednika Federacije BiH, te Predsjednika Republike Srpske samo jedno mjesto pripada ženi, a to je mjesto potpredsjednice Federacije BiH. U postotcima zastupljenosti, može se reći da su žene na razini različitih predsjedničkih funkcija u BiH zastupljene sa 14,28%. Kod analize ovog pitanja treba imati na umu da se tročlano Predsjedništvo BiH te predsjednik Republike Srpske biraju na izravnim izborima pa ovaj postotak donekle odražava izbornu volju birača. Izbor Predsjednika i potpredsjednika Federacije BiH je predmet političkog dogovora između stranaka pobjednica na izborima, budući da se ove osobe biraju u Zastupničkom domu Parlamenta Federacije BiH.

Kada govorimo o Vladama, od 10 ministarskih mjesta u Vijeću ministara, i po 17 u Vladi Federacije BiH i Vladi Republike Srpske, žene obnašaju 10 ministarskih funkcija, uključujući i funkciju predsjednice Vlade RS-a, što je 22,72%. Na razini Vijeća ministara BiH, žene obnašaju dvije ministarske pozicije, što predstavlja 20%, a u Vladi Federacije tri ministarske pozicije, što predstavlja 17,64%, dok u Vladi Republike Srpske 4 od 17 ministarskih pozicija, odnosno 23,52%.

Postotak ministrice u izvršnoj vlasti po strankama

Pri analizi odnosa stranaka prema predlaganju, odnosno imenovanju, ministara važno je napomenuti da tri od promatranih osam stranaka ne sudjeluju u vlasti na državnoj i entitetskim razinama (SDP, SBB i HDZ 1990). Ostalih pet stranaka ukupno obnaša 27 ministarskih funkcija, uključujući predsjednike vlada, od čega 8 pozicija obnašaju žene (29,62%). Od toga HDZ obnaša šest funkcija, od čega tri obnašaju žene što predstavlja zastupljenost žena od 50%. SDA obnaša 10 funkcija, od čega tri obnašaju žene što iznosi 30%. SNSD obnaša devet ministarskih funkcija, od čega dvije obnašaju žene što iznosi 22,22%. SDS i DF obnašaju dvije, odnosno jednu, ministarsku funkciju, a koje obnašaju pripadnici jače zastupljenog spola. Ovi podaci pokazuju da veće stranke počinju voditi računa o imenovanjima žena na ministarske pozicije, no još uvijek u nedovoljnoj mjeri.

Tri stranke sudjeluju u izvršnoj vlasti na razini kantona u Federaciji BiH i to SDA, HDZ i DF koje zajedno dijele 88 ministarskih pozicija. Od toga najviše ministarskih pozicija obnaša SDA – 44, koja nije imenovala ni jednu pripadnicu manje zastupljenog spola. HDZ obnaša 36 ministarskih pozicija na koje je imenovala 7 žena, dok DF obnaša 8 pozicija od čega dvije obnašaju žene. Od ukupnog broja ministarskih pozicija u kantonima (105) svega 14 obnašaju žene, što čini 13,33%, pa možemo zaključiti da su, uz iznimku SDA, HDZ BiH i DF imenovale više žena od kantonalnih prosjeka, no još uvijek daleko ispod željenih 40%.

Evidentno je da je broj žena u izvršnoj vlasti daleko ispod željene razine iz niza razloga. Postavlja se pitanje jesu li političke stranke spremne raditi na otklanjanju mogućih uzroka ovakve situacije ili im postojeća situacija odgovara.

„A zanimljivo je reći da je BiH jedna od top 5 ...politički najsloženijih zemalja na svijetu i mi imamo raznih funkcija koliko hoćete. Imate entitete, kantone, opštine, ima na nivou BiH. Ima prilike, nije to da nema da se jedna žena ne može uključiti, mora kući prati suđe, nego neće. A što neće, zato što živi u tako jednom jadnom glupom, primitivnom društvu gdje jednostavno nema ni volje i hrabrosti da se bavi nečim, a stvarno imamo uslove genijalne.“ (Ispitanik/ca SNSD)

8.

SAŽETAK NALAZA ISTRAŽIVANJA MIŠLJENJA/ STAVOVA ČLANOVA/ICA STRANAKA U FOKUS GRUPAMA

Cilj ovog istraživanja je bio ostvariti uvid kako i koliko žene sudjeluju u radu političkih stranaka, i kao članice i kao funkcionerke, te gdje je prostor za poboljšanje. Korištena je metodologija fokus grupa koja je bila utemeljena na analizi situacijskog konteksta, te su se konkretno sesije fokusnih grupa koncentrirale na prikupljanje stavova, osjećaja, vjerovanja, iskustava i reakcija, počev od općih utisaka o sadašnjem statusu, relevantnim dokumentima kojima je osigurana jednakopravnost spolova, do konkretnih uvida u pogledu položaja žena unutar političke stranke, ali i političkog života u Bosni i Hercegovini uopće. Za razliku od kvantitativnog pristupa ova metoda istraživanja daje holistički opis problema, a ne komparaciju ili opis znanja, stavova i ponašanja (kao npr. anketno istraživanje). Pitanja korištena u fokus grupama bila su otvorenog tipa i ostavila su prostor ispitanicima za maksimalnu fleksibilnost u davanju odgovora.

S obzirom na to da je metod fokus grupe zasnovan na interaktivnom odnosu ispitanika unutar grupe, stavovi koje ispitanici iznose mogu biti djelomično neovisni o grupi ili socijalnom kontekstu, ali upravo ih interaktivan odnos ispitanika otkriva, jer za razliku od intervjua koji odražava samo individualne stavove, osjećaje i vjerovanja, podatci prikupljeni kroz fokus grupe daju osvrt na mnoštvo stavova i procesa unutar grupnog konteksta, što omogućava prikupljanje veće količine informacija u kraćem roku, te potvrđuje stav grupe. Osnovna premisa bila je da će grupne diskusije osigurati "podatke i uvide" do kojih ne bi bilo moguće doći bez interakcije u grupnom okruženju. Zbog malog broja ispitanika i reprezentativnosti uzorka korištenog u ovom istraživanju podatci prikupljeni kroz fokus grupe imaju ograničenu mogućnost generalizacije rezultata na cijelu populaciju.

Glavne teme koje su diskutirane unutar fokus grupa obrađivale su pitanja poput **sagledavanja postojeće situacije u vezi sa jednakopravnošću spolova u stranačkom i generalno političkom životu u BiH, te propitivanje efikasnosti / efektivnosti postojećih mehanizama, definiranih politika i mjera za unaprjeđenje položaja žena unutar stranačkih struktura. Dužna pozornost je posvećena pozicioniranosti i raspodjeli funkcija na osnovu rodne pripadnosti, kao i raspravi o najboljim modelima koji mogu poboljšati položaj žena i jednakopravnosti spolova unutar stranačkog i političkog života.**

8.1. Opći nalazi

Opći nalaz ne odstupa od ranije uočenih fenomena u propitivanju ove materije, te potvrđuje rezultate ranijih istraživanja, kako INFOHOUSE-a, tako i drugih organizacija civilnog društva koje su ovoj oblasti poklanjale dužnu pozornost.

Tako na osnovu razgovora sa ispitanicima i ispitanicama, u svih sedam fokus grupa, čiji se stavovi u 90% slučajeva preklapaju, možemo utvrditi da žena u politici u Bosni i Hercegovini postoji marginalno, sa malim procentom stvarnog učešća. Samo rijetke žene uspijevaju biti aktivne političarke. Odgovornost za ovakvo stanje imaju: nepovjerenje javnosti prema ženama uzrokovana izuzetno jakim patrijarhalnom svijješću koja ženu stavlja u inferioran položaj u odnosu na muškarce, te obeshrabrenost žena koja je izazvana osjećajem manje vrijednosti. Ispitanici su ovom dijelu analizirali opći utisak političke participacije žena, dočim u lokalnom mikrokontekstu vlastite političke partije izoliraju pozitivne primjere angažmana žena, kao i njihovog doprinosa u stranci. Posebno ističu rad foruma / aktiva žena, kao i rad istaknutih pojedinki koje mogu biti inspiracija ženskom političkom djelovanju.

No kada je u pitanju makroslika van konteksta političkog subjekta u kojemu djeluju, ispitanici sagledavši društvo u cjelini ipak daju negativnu ocjenu, tražeći veći i vidljiviji angažman svih sfera društva, ne samo političkih partija, nego i obrazovanja, dizanja svijesti itd.

Kada se sve zbroji, žene u politici su zapostavljene, smatraju ispitanici/ce. Odgovornost za ovakvo stanje imaju: nasljedstvo, patrijarhalna matrica, obiteljska tradicija, sustav društvenih vrijednosti, prezauzetost žene obiteljskim životom i poslom, te loša socio-ekonomska situacija društva generalno.

Također u istom tonu, neki ispitanici naglašavaju da se ostvarivanje jednakopravnosti spolova krije u individualnim pravima, te da treba izbjegavati težnju za ostvarivanjem bilo kakvih kolektivnih prava, zato što u tom slučaju nikada svi pripadnici kolektiva ne ostvare pravo na jednake mogućnosti, ter podvlače da su odgovorni za ovo stanje tradicija, kolektivizam i patrijarhalna svijest. Iako smatraju da članice političkih partija imaju jednake mogućnosti kao i muškarci da se ostvare u političkom životu, ispitanici/ce prepoznaju niz barijera koje sputavaju ženu da se bavi aktivno politikom. Sve one su u bliskoj vezi sa patrijarhalnom svijješću i ukorijenjenim društvenim ulogama i obavezama proizišlim iz tih obaveza.

Karakteristične narative koji opisuju ova stanja u društvu možemo naći u izravnom govoru naših ispitanika koji tvrde da su sa jedne strane nepovjerljivo društvo, i sa druge strane obeshrabrena žena najbolji izraz tradicionalizma i patrijarhalnog društva.

“...Žena je tu da bude domaćica, da odgaja djecu ili slično. Međutim, ako želi biti aktivni akter u politici, prvo mora vjerovati u sebe i onda zaista dati mnogo.”

Ukoliko želimo promijeniti patrijarhalni stav prema ženama, bit će neminovno da radimo na izmjeni društvene svijesti jer “(...) najveći je problem u svijesti građana, dakle, uvijek je sve pitanje promjene svijesti. Mi smo ovdje, imamo potpunu mentalnu poluciju svijesti po mnogim pitanjima, ne samo po tom. Mi smo tu kao odraz jednog patrijarhalnog, konzervativnog društva gdje je još uvijek muškarac broj jedan, žena je uvijek na nekoj podređenoj poziciji za sve.”

Razlog takvog nepovoljnog položaja žena za većinu ispitanika/ca jeste “tradicionalni duh mjesta žene” koji “ženu sputava da se zainteresuje na način na koji su muškarci zainteresovani za politiku, i da se na toj ozbiljnoj razini bavi politikom, i da u njoj sudjeluje što aktivnije”. Okovi tradicije, smatraju ispitanici/ce, doprinosi i deficitarnosti ukupnog broja ženskog članstva u strankama, te na taj način utječu i na participaciju žena u stranačkim tijelima i mjestima na kojima se donose najvažnije odluke.

Također ispitanici ukazuju i na predrasude i stereotipe u društvu, otvoreno govoreći da okovi patrijarhata ženu u politici stavlja u pod veću lupu nego muškarce.

„I mislim da su žene uvijek pod većom lupom u politici. Otprilike znate kako je to u životu kad se brak pukne i razvede. Znamo kako se karakteriše. Odmah je žena ta koja je kriva, niko i ne pita. E mislim da su i u politici one pod većom lupom, samim ulaskom u politiku, da ne govorim. Mislim da se njihov kiks bilo koje vrste okarakteriše deset puta gore i dramatičnije nego muški.“

Također su otvorili i interesantan segment – onog biračkog: ženama nije problem da budu kandidirane, već da budu izabrane. Ispitanici/ce dijele mišljenje da u političkom životu u Bosni i Hercegovini postoji ogroman jaz izazvan rodnom pripadnosti. Patrijarhalni duh društva jedan je od najvećih krivaca, prema stavovima ispitanika/ca, za nepovoljan položaj žena u političkom životu. On je glavni kreator obaveza koje žene imaju iz zadatih društvenih uloga. Osim toga, on kreira i nepovjerenja društva prema ženama u politici, s jedne strane, te obeshrabrenosti žena da se bave politikom, s druge strane. Žene koje se žele aktivno baviti politikom u Bosni i Hercegovini moraju se zaista potruditi da bi postigle uspjeh, mišljenje je ispitanika/ca.

Temeljem gore navedenih podataka moguće je donijeti sljedeće zaključke:

1. pojam rodne ravnopravnosti nije adekvatno reguliran u statutima i ostalim aktima svih promatranih stranaka;
2. upotreba rodno osjetljivog jezika u aktima političkih stranaka je iznimka, a ne pravilo,
3. posebne mjere za osiguravanje rodne ravnopravnosti unutar stranaka pokazuju neusklađenost stranačkih dokumenata i politika sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i sadrže diskriminirajuće odredbe;
4. političke stranke krše Zakon o ravnopravnosti spolova jer nisu osigurale adekvatno uključivanje manje zastupljenog spola u procese upravljanja, odlučivanja i predstavljanja, što žene čini diskriminiranim u vlastitim strankama;
5. posebne organizacije žena koje djeluju unutar svih stranaka predstavljaju značajan, no nedovoljno iskorišten resurs za promjene unutarnjih i vanjskih stranačkih politika po pitanju rodne ravnopravnosti;
6. unatoč postojanju kvota o obaveznom uvrštavanju manje zastupljenog spola na kandidacijskim listama, postojeći izborni sustav dovodi do nezadovoljavajućeg učešća žena u zakonodavnim predstavničkim tijelima; i
7. uslijed neadekvatnih zakonskih rješenja i politike većine analiziranih političkih stranaka, učešće žena u izvršnoj vlasti, iako u blagom porastu, jeste poražavajuće.

U cilju otklanjanja izravne i neizravne diskriminacije žena unutar političkih stranaka preporuča se:

1. održati edukacije za političke stranke o Zakonu o ravnopravnosti spolova,
2. inicirati usklađivanje statuta i drugih akata svih registriranih političkih stranaka sa Zakonom o ravnopravnosti spolova,
3. izraditi akcijske planove (tzv. Mape rodne ravnopravnosti) sa strankama vezano za njihovo unutarnje i vanjsko djelovanje,
4. zagovarati odgovarajuće mehanizme većeg sudjelovanja žena u glavnim tijelima političkih stranaka i procesima donošenja odluka,
5. javno podržati stranke koje primjenjuju principe rodne ravnopravnosti i pozvati one koje to ne čine na adekvatne akcije.

U cilju poboljšanja sudjelovanja manje zastupljenog spola u zakonodavnim i predstavničkim tijelima u BiH preporuča se:

6. zagovarati donošenje jedinstvenog zakona o političkim organizacijama,
7. izmjenama Zakona o ravnopravnosti spolova, propisati obavezu Agenciji za ravnopravnost spolova da nadzire usklađenost stranačkih dokumenata sa Zakonom, te sankcije političkim strankama koje ne izvrše usklađivanje u zadanom roku,
8. izmjenama Izbornog zakona BiH propisati tzv. zipper sistem, gdje su kandidati različitog spola naizmjenice izlistani na listama, čime se postiže zastupljenost od 50% za oba spola,
9. zagovarati izmjene zakona o vladama na svim razinama u cilju povećanja sudjelovanja žena u izvršnoj vlasti. Stranke koje sudjeluju u nominiranju ministara potrebno je obavezati da za svaku poziciju predlože kandidate oba spola;
10. zagovarati izmjene parlamentarnih poslovnika kojima bi se onemogućilo potvrđivanje vlada čiji sastav nije u suglasju sa Zakonom o ravnopravnosti spolova,

U cilju poboljšanja provođenja postojećih zakonskih propisa preporuča se:

12. ispitati postjeće mehanizme nadzora nad registracijom i djelovanjem političkih stranaka,
13. organizirati edukaciju registracijskih sudova o Zakonu o ravnopravnosti spolova u cilju njegovog poštivanja prilikom registracije političkih organizacija,
14. poticati Agenciju za ravnopravnost spolova na kontinuirano praćenje primjene Zakona o ravnopravnosti spolova s osobitim osvrtom na političke procese i praćenje sudjelovanja žena u izvršnoj vlasti i državnim tijelima,
15. u suradnji s gender institucionalnim mehanizmima, izraditi mape rodne ravnopravnosti za sve državne institucije i područja na kojima djeluju (npr. obrazovanje, tržište rada i sl.).

Navedeni zaključci i preporuke mogu se koristiti u procesima izmjene postojećih zakona i donošenja novih, senzibiliziranja političkih stranaka i javnosti općenito za pitanja rodne ravnopravnosti te javnog zagovaranja.

11.

PRILOG

Akcijski plan Ujedinjene liste socijaldemokrata (ZLSD) za poboljšanje ravnopravnosti spolova

Na temelju članka 31. Zakona o jednakim mogućnostima za žene i muškarce, prema kojemu su političke stranke svake četiri godine dužne usvojiti plan u kojem će odrediti svoju poziciju po pitanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca; a sukladno obavezi prema kojoj političke stranke trebaju poduzeti potrebne mjere za povećanje uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima stranke, na listama kandidata za lokalne izbore i izborima za Narodnu skupštinu, ZLSD Predsjedništvo usvaja sljedeće procjene i akcijski plan.

ZLSD usvaja sljedeće stajalište o pitanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca:

Za ZLSD pitanje uravnotežene spolne zastupljenosti u javnom životu i političkom odlučivanju u svim fazama procesa u kojima se ostvaruje, jedno je od temeljnih pitanja demokracije.

To se pitanje odnosi podjednako na sadržaj i oblik demokracije: sadržaj, jer i žene i muškarci uvode u politiku svoja različita povijesna i osobna iskustva, i često imaju različite stavove o političkim prioritetima i načinu kako i kada ih provoditi; njihov oblik, jer nema prave demokracije bez uravnotežene zastupljenosti. To je razlog zašto žene prema ZLSD ne smiju biti diskriminirana manjina, već polovica ljudskog roda s nepobitnim pravom na ravnotežu snaga.

Prepreke koje ženama sprječavaju jednak pristup političkoj moći su povijesne i strukturne prirode, te ih je moguće eliminirati samo solidarnošću i zajedničkim djelovanjem žena i muškaraca te podizanjem svijesti o elementarnoj demokraciji i kapacitetima za djelovanje raznih političkih stranaka.

Od svog osnutka ZLSD je uvijek vršio napore u cilju poboljšanja jednakih mogućnosti žena i muškaraca u vlastitim redovima te u političkom i javnom životu općenito. Od svog osnutka ZLSD je oduvijek imao posebno organiziranu žensku grupu – 30%, a kasnije 40% udjela za oba spola za izbore u svim tijelima stranke, gdje je spolna struktura to dopuštala, dok se od 1995. godine i isti udio primjenjuje u postupcima za izbor kandidata na lokalnoj i nacionalnoj razini.

ZLSD, također, svjesno povećava postotak ženskih članova predloženih za najodgovornije državne i upravne funkcije. Nastavit će ovakve napore dok formalna i puna ravnopravnost spolova ne budu postignute.

U tu svrhu, ZLSD donosi sljedeći akcijski plan:

Jačanje interne demokracije u stranci

1. Stranka će osigurati u svom godišnjem radu i financijskim programima posebne fondove, i postupno povećavati stalna sredstva za nesmetanu organizaciju rada Foruma žena (WF).
2. Stranka će ojačati posebnu obuku za svoje ženske članove kako bi se podigla njihovo znanje i samopouzdanje, međusobnu solidarnost i odnose.
3. Stranka će ojačati i uvesti redovitu obuku ženskih članova i muških članova MF o ravnopravnosti spolova.
4. Stranka će najmanje jednom godišnje u mandatnom razdoblju organizirati posebnu konferenciju o jednakim mogućnostima (uz procjenu rezultata rada i budućih mjera).
5. Stranka će jačati obuku svih ženskih i muških aktivista, odabrani ženskih i muških kandidata za izbore, kao i svih ženskih i muških dužnosnika za zajednički rad na polju ravnopravnosti spolova.
6. Stranka će uvesti posebne oblike obuke za buduće kandidatkinje, savjetnike, županijske dužnosnike, zastupnike, državnih tajnike i ministre.
7. Stranka će u svoje aktivnosti obuke podjednako uključiti muške i ženske članove.
8. Stranka će u svim svojim predizbornim kampanjama posebno naglasiti važnost uravnotežene zastupljenosti spolova.
9. Stranka će pratiti sve izmjene i dopune zakona u svjetlu jednakih mogućnosti za žene i muškarce, i poticati ravnopravan status žena i muškaraca, s posebnim naglaskom na jednake mogućnosti na području zapošljavanja, obrazovanja, obiteljske i socijalne politike.

Mediji i jednake mogućnosti:

1. ZLSD će osobito poticati promociju žena u javnim i medijskim nastupima i brinuti se za uravnoteženu zastupljenosti spolova tijekom konferencija za medije.
2. Stranka će pripremiti HR popis sposobnih žena u različitim područjima društvenog i javnog života koje će promovirati u javnosti povodom različitih stručnih tema.
3. Stranka će uvijek u javnosti aktivno promovirati politiku jednake zastupljenosti spolova.

Jednake mogućnosti i procedure za izbor kandidata:

1. na sljedećem kongresu Predsjedništvo će predložiti izmjene i dopune članaka 51. i 52., koji će odražavati stvarnu strukturu stanovništva i stranke, tako i strukturu nacionalnih i lokalnih lista,
2. kad je na čelu stranke predsjednik, stranka će obavezno odrediti da potpredsjednik bude žena i obrnuto,
3. stranka će uvijek primijeniti zip princip na izborima za EU parlament i izborima za Narodnu skupštinu,
4. stranka će provesti zip princip na lokalnim izborima gdje god dobije najmanje 10 % glasova.

Za ravnopravnosti spolova u slovenskoj politici ZLSD će uvijek:

1. učiniti sve što može kako bi u u izbornim i drugim zakonima provela jednake mogućnosti za žene i muškarce i uvijek pokušati postići politički dogovor s drugim strankama,
2. parlamentarna grupa i ministri koje je imenovala stranka će uvijek nastojati izmijeniti Izborni zakon kako bi se eliminirale izborne jedinice s negativnim utjecajem na ravnopravnu zastupljenosti spolova,
3. parlamentarna grupa će za za sve izbore temeljene na proporcionalnom sustavu predložiti strogo poštivanje zip principa,
4. stranka će poduzeti najbolje napore kako bi pri izborima spriječila akumulaciju političkih funkcija (npr. lokalnih i zastupničkih),
5. u postupcima izbora osoblja za članstvo u izvršnim odborima javnih ustanova, u slučaju kandidata jednakih sposobnosti, stranka će podržati kandidata koji pripada manjini.

Ženski forum u ZLSD

1. Mreža ženskog foruma će se ponovno ojačati, a lokalna mreža ženskih grupa u stranci povećati.
2. Javnost će se upoznati na redovitim konferencijama za medije sa stajalištima stranke oko najvažnijih društvenih pitanja, s posebnim naglaskom na ravnopravnost spolova u javnom životu.
3. WF će sudjelovati u organiziranju obuka za žene, mlade, kao i stranačku mrežu za ispunjavanje uvjeta kad je ravnopravnost spolova u pitanju.
4. WF će pripremiti HR listu sposobnih i uspješnih žena u različitim područjima gospodarskog i društvenog života.
5. Članovi WF će stvoriti uvjete za tranziciju mladih i perspektivnih aktivista WF u ženski forum i ZLSD putem izravne podrške, obuke, registracije i procesa ljudskih resursa.
6. Na lokalnoj razini WF će obratiti posebnu pozornost na potporu mladim ženama članicama koje ulaze u politiku na lokalnoj razini tako što će ih staviti na kandidacijske liste gdje mogu biti izabrane.

Prijedlog priprenilo: ZLSD Žensko Vijeće

Predsjedateljica: Alenka KOVŠČA

 infohouse

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG